Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (esimene koda)

30. juuni 2016*

Eelotsusetaotlus — ELTL artiklid 20 ja 21 — Direktiiv 2004/38/EÜ — Artikli 13 lõike 2 esimese lõigu punkt c — Määrus (EMÜ) nr 1612/68 — Artikkel 12 — Liidu kodaniku pereliikmete elamisõigus — Liidu kodaniku ja kolmanda riigi kodaniku abielu — Paarisuhtevägivald — Liidu kodaniku lahkumisele eelnenud abielulahutus — Elamisõiguse säilimine kolmanda riigi kodanikul, kellel on hooldusõigus ühiste laste suhtes, kes on liidu kodanikud

Kohtuasjas C-115/15,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Court of Appeal'i (England & Wales) (Civil Division) (apellatsioonikohus (Inglismaa ja Wales) (tsiviilasjade koda), Ühendkuningriik) 25. veebruari 2015. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 6. märtsil 2015, menetluses

Secretary of State for the Home Department

versus

NA,

menetluses osales:

Aire Centre,

EUROOPA KOHUS (esimene koda),

koosseisus: koja president R. Silva de Lapuerta (ettekandja), kohtunikud A. Arabadjiev, J.-C. Bonichot, C. G. Fernlund, ja S. Rodin,

kohtujurist: M. Wathelet,

kohtusekretär: ametnik K. Malacek,

arvestades kirjalikus menetluses ja 18. veebruari 2016. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

— NA, esindajad: A. Gonzalez, *solicitor*, B. Asanovic, *barrister*, ning T. de la Mare, *QC*,

— Aire Centre, esindajad: T. Buley, *barrister*, ja R. Drabble, *QC*, keda volitas L. Barratt, *solicitor*,

* Kohtumenetluse keel: inglise.

— Ühendkuningriigi valitsus, esindajad: V. Kaye ja M. Holt, keda abistasid B. Kennelly ja B. Lask, *barristers*,

— Taani valitsus, esindajad: C. Thorning ja S. Wolff,

— Madalmaade valitsus, esindajad: M. Bulterman ja C. Schillemans,

— Poola valitsus, esindaja: B. Majczyna,

— Euroopa Komisjon, esindajad: M. Kellerbauer, M. Wilderspin, E. Montaguti ja C. Tufvesson,

olles 14. aprilli 2016. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

1 Eelotsusetaotlus käsitleb seda, kuidas tõlgendada ELTL artikleid 20 ja 21, Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2004. aasta direktiivi 2004/38/EÜ, mis käsitleb Euroopa Liidu kodanike ja nende pereliikmete õigust liikuda ja elada vabalt liikmesriikide territooriumil ning millega muudetakse määrust (EMÜ) nr 1612/68 ja tunnistatakse kehtetuks direktiivid 64/221/EMÜ, 68/360/EMÜ, 72/194/EMÜ, 73/148/EMÜ, 75/34/EMÜ, 75/35/EMÜ, 90/364/EMÜ, 90/365/EMÜ ja 93/96/EMÜ (ELT 2004, L 158, lk 77; ELT eriväljaanne 05/05, lk 46), artikli 13 lõike 2 esimese lõigu punkti c ning nõukogu 15. oktoobri 1968. aasta määruse (EMÜ) nr 1612/68 töötajate liikumisvabaduse kohta ühenduse piires (EÜT 1968, L 257, lk 2; ELT eriväljaanne 05/01, lk 15) artiklit 12.

2 Eelotsusetaotlus on esitatud Secretary of State for the Home Department'i (siseminister) ja NA vahelises vaidluses, mille ese on NA õigus elada Ühendkuningriigis.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

Direktiiv 2004/38

3 Direktiivi 2004/38 põhjendus 15 on sõnastatud järgmiselt:

„Pereliikmed peaksid olema liidu kodaniku surma, abielulahutuse, abielu kehtetuks tunnistamise või registreeritud kooselu lõpetamise korral õiguslikult kaitstud. Väärtustades pereelu ja inimväärikust ning et pakkuda teatavates olukordades kaitset kuritarvituste eest, tuleks võtta meetmeid tagamaks, et sellistel asjaoludel säilitavad pereliikmed, kes juba elavad vastuvõtva liikmesriigi territooriumil, oma elamisõiguse üksnes isiklikel alustel."

4 Direktiivi artikkel 2 „Mõisted" näeb ette:

„Käesolevas direktiivis kasutatakse järgmisi mõisteid:

1) *liidu kodanik* – isik, kellel on mõne liikmesriigi kodakondsus;

2) *pereliige:*
   a) abikaasa;

[...]

3) *vastuvõttev liikmesriik* – liikmesriik, kuhu liidu kodanik oma vaba liikumise ja elamise õiguse kasutamiseks liigub.“

5 Direktiivi artikli 3 „Soodustatud isikud“ lõige 1 sätestab:

„Käesolevat direktiivi kohaldatakse kõikide liidu kodanike suhtes, kes liiguvad liikmesriiki või elavad liikmesriigis, mille kodanikud nad ei ole, ja nende artikli 2 punktis 2 määratletud pereliikmete suhtes, kes on nendega kaasas või ühinevad nendega.“

6 Direktiivi artikli 7 „Üle kolmekuuline elamisõigus“ lõiked 1 ja 2 on sõnastatud järgmiselt:

„1. Kõikidel liidu kodanikel on õigus elada teise liikmesriigi territooriumil kauem kui kolm kuud, kui:

a) nad tegutsevad vastuvõtvas liikmesriigis töötajate või füüsilisest isikust ettevõtjatena või

b) neil on enda ja oma pere jaoks piisavalt vahendeid, et mitte koormata oma elamisperioodi ajal vastuvõtva liikmesriigi sotsiaalabisüsteemi ja neil on vastuvõtva liikmesriigi üldine ravikindlustus või

c)

— nad on kantud mõne sellise era- või avalik-õigusliku õppeasutuse nimekirja, mis on vastuvõtvas liikmesriigis akrediteeritud või mida rahastatakse selle riigi õigusaktide või haldustavade põhjal, ja nende peamiseks eesmärgiks on õpingud, sealhulgas tööalane koolitus, ning

— neil on vastuvõtva liikmesriigi üldine ravikindlustus ja nad kinnitavad asjaomasele liikmesriigi asutusele avalduses või mõnes muus enda valitud dokumendis, et neil on enda ja oma pereliikmete jaoks piisavalt vahendeid, et mitte koormata oma elamisperioodi ajal vastuvõtva liikmesriigi sotsiaalabisüsteemi, või

d) nad on punktides a, b või c nimetatud tingimustele vastava liidu kodaniku pereliikmed, kes on temaga kaasas või ühinevad temaga.

2. Lõikes 1 ette nähtud elamisõigus laieneb ka pereliikmetele, kes ei ole liikmesriigi kodanikud, kuid kes on liidu kodanikuga vastuvõtvas liikmesriigis kaasas või ühinevad temaga, kui kõnealune liidu kodanik vastab lõike 1 punktides a, b või c nimetatud tingimustele.“

7 Direktiivi 2004/38 artiklis 12 „Pereliikmete elamisõiguse säilitamine liidu kodaniku surma või lahkumise korral“ on sätestatud:

„1. Ilma et see piiraks teise lõigu kohaldamist, ei mõjuta liidu kodaniku surm või lahkumine vastuvõtvast liikmesriigist tema pereliikmete elamisõigust, kes ei ole liikmesriigi kodanikud.

Enne alalise elamisõiguse saamist peavad asjaomased isikud vastama artikli 7 lõike 1 punktides a, b, c või d sätestatud tingimustele.

2. Ilma et see piiraks teise lõigu kohaldamist, ei kaota liidu kodaniku surma korral elamisõigust tema pereliikmed, kes ei ole liikmesriigi kodanikud ja kes on elanud pereliikmetena vastuvõtvas liikmesriigis vähemalt ühe aasta enne liidu kodaniku surma.

Enne alalise elamisõiguse saamist on asjaomaste isikute elamisõiguse tingimuseks nõue, mille kohaselt nad peavad suutma tõendada, et nad on töötajad või füüsilisest isikust ettevõtjad või et neil on enda ja oma pere jaoks piisavalt vahendeid, et mitte koormata oma elamisperioodi ajal vastuvõtva liikmesriigi sotsiaalabisüsteemi, ja et neil on vastuvõtva liikmesriigi üldine ravikindlustus või et nad on nendele tingimustele vastava isiku pereliikmed, kusjuures pere on loodud vastuvõtvas liikmesriigis. „Piisavad vahendid“ on määratletud artikli 8 lõikes 4.

Need pereliikmed säilitavad oma elamisõiguse üksnes isiklikel alustel.

3. Liidu kodaniku vastuvõtvast liikmesriigist lahkumise või surma tõttu ei kaota sõltumata kodakondsusest kuni õpingute lõpuni elamisõigust tema lapsed või vanem, kes lapsi tegelikult hooldab, kui lapsed elavad vastuvõtvas liikmesriigis ja on kantud õppimise eesmärgil õppeasutuse nimekirja.“

8 Direktiivi 2004/38 artikli 13 „Pereliikmete elamisõiguse säilitamine abielulahutuse, abielu kehtetuks tunnistamise või registreeritud kooselu lõpetamise korral“ lõige 2 sätestab:

„Ilma et see piiraks teise lõigu kohaldamist, ei kaota liidu kodaniku pereliikmed, kes ei ole liikmesriigi kodanikud, abielulahutuse, abielu kehtetuks tunnistamise või artikli 2 lõike 2 punktis b nimetatud registreeritud kooselu lõpetamise korral nii kaua kui vaja elamisõigust, kui:

a) enne abielulahutuse või abielu kehtetuks tunnistamise menetluse või artikli 2 lõike 2 punktis b nimetatud registreeritud kooselu lõpetamise algatamist on abielu või registreeritud kooselu kestnud vähemalt kolm aastat, sealhulgas üks aasta vastuvõtvas liikmesriigis, või

b) abikaasade või artikli 2 lõike 2 punktis b nimetatud partnerite kokkuleppe või kohtuotsuse kohaselt on abikaasal või partneril, kes ei ole liikmesriigi kodanik, liidu kodaniku laste hooldusõigus või

c) seda õigustavad eriti rasked asjaolud, näiteks koduvägivalla ohvriks langemine abielu või registreeritud kooselu ajal, või

d) abikaasade või artikli 2 lõike 2 punktis b nimetatud partnerite kokkuleppe või kohtuotsuse kohaselt on abikaasal või partneril, kes ei ole liikmesriigi kodanik, õigus alaealise lapsega suhelda, kui kohus on otsustanud, et suhtlemine peab toimuma vastuvõtvas liikmesriigis.

Enne alalise elamisõiguse saamist on asjaomaste isikute elamisõiguse tingimuseks nõue, mille kohaselt nad peavad suutma tõendada, et nad on töötajad või füüsilisest isikust ettevõtjad või et neil on enda ja oma pere jaoks piisavalt vahendeid, et mitte koormata oma elamisperioodi ajal vastuvõtva liikmesriigi sotsiaalabisüsteemi, ja et neil on vastuvõtva liikmesriigi üldine ravikindlustus või et nad on nendele tingimustele vastava isiku pereliikmed, kusjuures pere on loodud vastuvõtvas liikmesriigis. „Piisavad vahendid“ on määratletud artikli 8 lõikes 4.

Need pereliikmed säilitavad oma elamisõiguse üksnes isiklikel alustel.“

9 Direktiivi artikli 14 „Elamisõiguse säilitamine“ lõikes 2 on ette nähtud:

„Liidu kodanikel ja nende pereliikmetel on artiklites 7, 12 ja 13 sätestatud elamisõigus, kuni nad vastavad kõnealustes artiklites sätestatud tingimustele.

[...]“

Määrus nr 1612/68

10 Määruse nr 1612/68 artikli 12 esimeses lõigus on sätestatud:

„Teise liikmesriigi territooriumil töötava või töötanud liikmesriigi kodaniku lapsi, kes elavad selle riigi territooriumil, võetakse selle riigi üldhariduskooli, töö käigus toimuva väljaõppe kursustele ja kutseõppekursustele samadel tingimustel kui selle riigi kodanikke.“

Siseriiklik õigus

11 Eelotsusetaotlusest nähtub, et direktiivi 2004/38 artikli 13 lõige 2 võeti siseriiklikku õigusesse üle 2006. aasta määruse sisserände kohta (Euroopa Majanduspiirkond) (Immigration (European Economic Area) Regulations 2006, edaspidi „2006. aasta määrus“) artikliga 10.

12 2006. aasta määruse artikli 10 lõike 5 kohaselt peab abielulahutuse korral elamisõiguse säilitamiseks vastama isik teatud tingimustele, mille hulka kuulub tingimus, et ta on lakanud olemast kvalifitseeruva isiku või abielu lahutamise kuupäeval alalise elamisõigusega Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) kodaniku pereliige.

13 Vastavalt 2006. aasta määrusele tuleb kvalifitseeruva isiku all mõista EMP kodanikku, kes elab Ühendkuningriigis kui tööotsija, töötaja, füüsilisest isikust ettevõtja, majanduslikult sõltumatu isik või üliõpilane.

14 Veel nähtub eelotsusetaotlusest, et siseriiklikus õiguses annab määruse nr 1612/68 artikli 12 kohaldamisalasse kuuluva lapse vanemale tuletatud elamisõiguse 2006. aasta määruse artikkel 15A, mis sätestab:

„(1) Isikul (edaspidi „I“), kes ei ole elamisloa nõudest vabastatud ja vastab käesoleva artikli lõigetes 2, 3, 4, 4A või 5 sätestatud tingimustele, on tuletatud elamisõigus Ühendkuningriigis seni, kuni ta vastab asjakohastele tingimustele.

[...]

(3) I vastab käesoleva lõike tingimustele, kui:

a) I on EMP kodaniku (edaspidi „EMP kodanikust vanem“) laps;

b) I elas Ühendkuningriigis ajal, kui EMP kodanikust vanem elas Ühendkuningriigis kui töötaja ning

c) I käib Ühendkuningriigis koolis ning ta käis seal koolis ka ajal, kui EMP kodanikust vanem oli Ühendkuningriigis.

(4) I vastab käesoleva lõike tingimustele, kui:

a) I on lõikes 3 sätestatud tingimustele vastava isiku (edaspidi „asjaomane isik“) tegelik hooldaja ning

b) asjaomane isik ei saaks jätkata õpinguid Ühendkuningriigis juhul, kui I peab riigist lahkuma.

[...]“

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

15 NA on Pakistani kodanik, kes abiellus septembris 2003 Saksamaa kodaniku KA-ga ning abielupaar kolis Ühendkuningriiki märtsis 2004.

16 Pärast seda abikaasade suhted halvenesid. NA kannatas korduvalt koduvägivalla all.

17 Oktoobris 2006 lahkus KA nende ühisest kodust ja detsembris 2006 lahkus ta Ühendkuningriigist.

18 Ühendkuningriigis elamise ajal oli KA töötaja või füüsilisest isikust ettevõtja staatuses.

19 Abikaasadel on kaks tütart, MA ja IA. Nad sündisid Ühendkuningriigis 14. novembril 2005 ja 3. veebruaril 2007 ning neil on Saksamaa kodakondsus.

20 KA on üritanud NA-ga sõlmitud abielu lahutada Karāchis (Pakistan) 13. märtsil 2007, kasutades islami õiguse menetlust *talāq*. Septembris 2008 algatati NA taotlusel Ühendkuningriigis abielulahutusmenetlus. Abielu lahutati 4. augustil 2009. NA-le anti mõlema lapse ainuhooldusõigus.

21 MA ja IA läksid Ühendkuningriigis kooli vastavalt jaanuaris 2009 ja septembris 2010.

22 Ühendkuningriigis alalise elamisõiguse saamiseks esitatud NA taotluse läbivaatamise otsuses leidis siseminister – kes on elamisõiguse küsimustes pädev asutus –, et NA-l ei ole õigust elada Ühendkuningriigis.

23 Selle otsuse peale esitatud NA kaebus jäeti rahuldamata.

24 NA kaebas edasi Upper Tribunali (Immigration and Asylum Chamber) (kõrgem kohus (sisserände- ja varjupaigaküsimuste koda)), kes kontrollis kolme õiguslikku alust, millega NA põhjendas oma taotlust elamisõiguse saamiseks Ühendkuningriigis.

25 Esiteks leidis see kohus, et NA ei saa tugineda Ühendkuningriigis elamisõiguse säilitamisele direktiivi 2004/38 artikli 13 lõike 2 alusel, sest abielulahutuse kuupäeval ei kasutanud KA enam aluslepingutest tulenevaid õigusi selles liikmesriigis – tingimus, mis tuleneb nimetatud sättest ja 13. veebruari 1985. aasta kohtuotsusest Diatta (267/83, EU:C:1985:67).

26 Kuna NA leidis, et sellise tingimuse täitmist ei ole nõutud, et saaks põhjendatult tugineda elamisõiguse säilitamisele direktiivi 2004/38 artikli 13 lõike 2 alusel, kaebas ta selle otsuse edasi eelotsusetaotluse esitanud kohtusse.

27 Teiseks leidis Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) (kõrgem kohus (sisserände- ja varjupaigaküsimuste koda)), et NA-l on liidu õigusest tulenevalt Ühendkuningriigis elamise õigus ELTL artikli 20 alusel, nagu seda on tõlgendanud Euroopa Kohus 8. märts 2011. aasta kohtuotsuses Ruiz Zambrano (C-34/09, EU:C:2011:124), ja määruse nr 1612/68 artikli 12 alusel.

28 Siseminister esitas Upper Tribunali (Immigration and Asylum Chamber) (kõrgem kohus (sisserände- ja varjupaigaküsimuste koda)) otsuse peale selles küsimuses apellatsioonkaebuse eelotsusetaotluse esitanud kohtule. Siseminister küll tunnustas õigusi, mis on MA-l ja IA-l kui liidu kodanikel ELTL artiklite 20 ja 21 alusel, kuid leidis 10. oktoobri 2013. aasta kohtuotsusest Alokpa ja Moudoulou (C-86/12, EU:C:2013:645) lähtudes, et neid õigusi oleks rikutud vaid siis, kui MA ja IA oleksid „kohustatud lahkuma kogu liidu territooriumilt“, millega antud juhul tegemist ei ole, sest neil lastel on õigus elada liikmesriigis, mille kodanikud nad on, st Saksamaa Liitvabariigis. Määruse nr 1612/68 artiklil 12 põhineva elamisõiguse kohta märkis siseminister, et selle sätte kohaselt on nõutav, et liidu kodanikust vanem elaks vastuvõtvas liikmesriigis kuupäeval, mil laps alustab õpinguid – tingimus, mis ei ole antud juhul samuti täidetud.

29 Kolmandaks leidis Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) (kõrgem kohus (sisserände- ja varjupaigaküsimuste koda)), et kui NA-le keeldutakse andmast elamisõigust Ühendkuningriigis, peavad tema lapsed MA ja IA sellest liikmesriigist koos emaga lahkuma, sest emale on antud laste ainuhooldusõigus, kuid laste väljasaatmine rikuks nende õigusi, mis tulenevad 4. novembril 1950 Roomas alla kirjutatud inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklist 8, mistõttu rahuldas kohus selle sätte alusel esitatud NA nõude. Kohtuotsuse selle osa peale siseminister apellatsioonkaebust ei esitanud.

30 Neil asjaoludel otsustas Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) (apellatsioonikohus (Inglismaa ja Wales) (tsiviilasjade koda), Ühendkuningriik) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas liidu kodaniku endine abikaasa, kes on kolmanda riigi kodanik, peab direktiivi 2004/38 artikli 13 lõike 2 alusel elamisõiguse säilitamiseks tõendama, et tema endine abikaasa kasutas vastuvõtvas liikmesriigis nende abielulahutuse ajal aluslepingust tulenevaid õigusi?

2. Kas liidu kodanikul on liidu õigusnormidest tulenev õigus elada vastuvõtvas liikmesriigis ELTL artiklite 20 ja 21 alusel, kui ainus liidu liikmesriik, kus sellel kodanikul on õigus elada, on tema kodakondsusriik, kuid pädev kohus on tuvastanud, et kodaniku väljasaatmine vastuvõtvast liikmesriigist tema kodakondsusriiki rikuks tema õigusi, mis tulenevad [inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni] artiklist 8 või Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklist 7?

3. Kas juhul, kui teises küsimuses viidatud liidu kodanik on laps, on teda ainsana hooldaval vanemal tuletatud õigus elada vastuvõtvas liikmesriigis, kui tema väljasaatmisel vastuvõtvast liikmesriigist peaks laps temaga kaasa minema?

4. Kas lapsel on õigus elada vastuvõtvas liikmesriigis vastavalt määruse nr 1612/68 artiklile 12 (nüüd määruse (EL) nr 492/2011 artikkel 10), kui tema liidu kodakondsusega lapsevanem, kes on töötanud vastuvõtvas liikmesriigis, on lakanud elamast vastuvõtvas liikmesriigis enne, kui laps selles riigis haridusteed alustab?“

Eelotsuse küsimuste analüüs

Esimene küsimus

31 Esimese küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas direktiivi 2004/38 artikli 13 lõike 2 esimese lõigu punkti c tuleb tõlgendada nii, et kolmanda riigi kodanik, kes on lahutatud liidu kodanikust, kelle koduvägivalla all ta abielu ajal kannatas, saab tugineda vastuvõtvas liikmesriigis elamisõiguse säilitamisele selle sätte alusel, kui abielulahutus on toimunud pärast liidu kodanikust abikaasa lahkumist sellest liikmesriigist.

32 Direktiivi 2004/38 artikli 13 lõike 2 esimese lõigu punkti c kohaselt ei kaota liidu kodaniku pereliikmed, kes ei ole liikmesriigi kodanikud, abielulahutuse korral elamisõigust, kui „seda õigustavad eriti rasked asjaolud, näiteks koduvägivalla ohvriks langemine abielu või registreeritud kooselu ajal“.

33 Vaja on analüüsida, millised on selle sätte kohaldamise tingimused ning eeskätt kas sellisel juhul nagu põhikohtuasjas, kui kolmanda riigi kodanik on abielu ajal langenud koduvägivalla ohvriks, mille toimepanijaks oli liidu kodanik, kellest ta on lahutatud, peab liidu kodanik vastavalt direktiivi 2004/38 artikli 7 lõikele 1 elama vastuvõtvas liikmesriigis kuni lahutuse kuupäevani, selleks et kolmanda riigi kodanikul oleks õigus tugineda direktiivi artikli 13 lõike 2 esimese lõigu punktile c.

34 Seoses direktiivi 2004/38 artikli 13 lõike 2 esimese lõigu punktiga c on Euroopa Kohus otsustanud, et kui liidu kodanikust abikaasa lahkub vastuvõtvast liikmesriigist enne abielulahutuse menetluse algatamist,, et asuda elama teise liikmesriiki või kolmandasse riiki, lõpeb kolmanda riigi kodanikust abikaasa direktiivi 2004/38 artikli 7 lõike 2 kohane tuletatud elamisõigus liidu kodanikust abikaasa lahkumisel, mistõttu ei saa seda enam direktiivi artikli 13 lõike 2 esimese lõigu punkti a alusel säilitada (vt selle kohta kohtuotsus, 16.7.2015, Singh jt, C-218/14, EU:C:2015:476, punkt 62).

35 Sellistel asjaoludel tõi liidu kodanikust abikaasa lahkumine juba kaasa vastuvõtvasse liikmesriiki jäänud kolmanda riigi kodanikust abikaasa elamisõiguse lõppemise. Hilisem abielulahutuse avaldus ei saa seda õigust taastada, kuna direktiivi 2004/38 artiklis 13 on mainitud üksnes olemasoleva elamisõiguse „säilitamist“ (vt kohtuotsus, 16.7.2015, Singh jt, C-218/14, EU:C:2015:476, punkt 67).

36 Selles kontekstis asus Euroopa Kohus seisukohale, et kolmanda riigi kodaniku liidu kodanikust abikaasa peab vastavalt direktiivi 2004/38 artikli 7 lõikele 1 elama vastuvõtvas liikmesriigis kuni abielulahutuse menetluse algatamiseni, selleks et kolmanda riigi kodanik võiks nõuda, et direktiivi artikli 13 lõike 2 alusel säilitataks tema õigus elada selles liikmesriigis (kohtuotsus, 16.7.2015, Singh jt, C-218/14, EU:C:2015:476, punkt 66).

37 Neid kaalutlusi saab põhikohtuasja asjaoludele üle kanda direktiivi 2004/38 artikli 13 lõike 2 esimese lõigu punkti c tõlgendamise osas.

38 Arvesse tuleb võta seda, et nimetatud säte on direktiivi 2004/38 artikli 13 lõike 2 osa, mistõttu ei saa seda sätet tõlgendada autonoomselt, vaid selle tõlgendamisel peab silmas pidama artikli 13 lõike 2 esimest lõiku tervikuna.

39 Seoses sellega olgu meenutatud, et liidu õigusnormi kohaldamisala kindlaksmääramiseks tuleb arvesse võtta nii selle sõnastust, konteksti kui ka eesmärke (kohtuotsus, 10.10.2013, Spedition Welter, C-306/12, EU:C:2013:650, punkt 17).

40 Direktiivi 2004/38 artikli 13 pealkirja ja lõike 2 sõnastusest nähtub, et elamisõiguse säilitamine, millele on selle sätte alusel õigus liidu kodaniku pereliikmetel, kes ei ole liikmesriigi kodanikud, on ette nähtud eelkõige abielulahutuse korral ning sellest järeldub, et kui selles sättes ette nähtud tingimused on täidetud, ei too abielulahutus kaasa elamisõiguse kaotamist.

41 Selle sätte konteksti kohta olgu märgitud, et direktiivi 2004/38 artikli 13 lõige 2 on erand Euroopa Kohtu väljakujunenud praktikas esile toodud põhimõttest, mille kohaselt ei saa direktiivi 2004/38 alusel liikmesriiki sisenemise ja seal elamise õigust mitte kõik kolmandate riikide kodanikud, vaid ainult need, kes on sellise liidu kodaniku „pereliikmed“ direktiivi artikli 2 punkti 2 tähenduses, kes on kasutanud oma õigust vabalt liikuda, asudes elama liikmesriiki, mille kodanik ta ei ole (vt eelkõige kohtuotsus, 16.7.2015, Singh jt, C-218/14, EU:C:2015:476, punkt 51).

42 Nimelt puudutab direktiivi 2004/38 artikli 13 lõige 2 erandjuhtumeid, kui abielulahutus ei too kaasa kolmandate riikide kodanike elamisõiguse kaotust direktiivi 2004/38 alusel, kuigi need kodanikud ei vasta abielulahutuse tõttu enam direktiivi artikli 7 lõikes 2 sätestatud tingimustele olla liidu kodaniku „pereliige“ direktiivi artikli 2 punkti 2 alapunkti a tähenduses.

43 Olgu lisatud, et direktiivi 2004/38 artikkel 12, mis spetsiaalselt käsitleb pereliikmete elamisõiguse säilitamist liidu kodaniku surma või riigist lahkumise korral, näeb liikmesriigi kodakondsuseta pereliikmete elamisõiguse säilitamise ette üksnes liidu kodaniku surma korral, mitte aga vastuvõtvast liikmesriigist lahkumise korral.

44 Seetõttu on ka selge, et direktiivi vastuvõtmisel ei näinud liidu seadusandja liidu kodaniku vastuvõtvast liikmesriigist lahkumise puhuks liikmesriigi kodakondsuseta pereliikmetele ette muu hulgas eriti raskete asjaolude tõttu antavat erikaitset, mis oleks analoogiline direktiivi 2004/38 artikli 13 lõike 2 punktis c sätestatuga.

45 Direktiivi 2004/38 artikli 13 lõike 2 eesmärgi osas vastab see säte direktiivi põhjenduses 15 esile toodud eesmärgile tagada pereliikmete õiguslik kaitse abielulahutuse, abielu kehtetuks tunnistamise või registreeritud kooselu lõpetamise korral, võttes meetmeid tagamaks, et sellistel asjaoludel säilitavad pereliikmed, kes juba elavad vastuvõtva liikmesriigi territooriumil, oma elamisõiguse üksnes isiklikel alustel.

46 Selle kohta nähtub direktiivi 2004/38 ettevalmistavatest materjalidest, konkreetsemalt seletuskirjast ettepanekule võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, mis käsitleb Euroopa Liidu kodanike ja nende pereliikmete õigust liikuda ja elada vabalt liikmesriikide territooriumil (KOM(2001) 257 (lõplik)), et direktiivist 2004/38 varasema liidu õiguse alusel võis lahutatud abikaasa kaotada õiguse elada vastuvõtvas liikmesriigis.

47 Selles kontekstis täpsustab direktiivi ettepanek, et kavandatud sätte – millest on saanud direktiivi 2004/38 artikli 13 lõige 2 – eesmärk on tagada mõnetine õiguslik kaitse kolmandate riikide kodanikele, kelle elamisõigus on seotud abielust tuleneva perekondliku sidemega ja kes võivad seetõttu kannatada abielulahutusega seonduva väljapressimise all, ning et selline kaitse on vajalik vaid juhul, kui abielulahustusotsus on jõustunud, sest kooselu faktiline lõppemine ei mõjuta kuidagi kolmandate riikide kodanike elamisõigust.

48 Eeltoodust järeldub, et direktiivi 2004/38 artikli 13 lõike 2 sõnastusest, kontekstist ja eesmärgist nähtuvalt sõltub selle sätte, sealhulgas artikli 13 lõike 2 esimese lõigu punktil c põhineva õiguse kohaldamine sellest, kas asjaomased isikud on lahutatud.

49 Veel järeldub sellest, et direktiivi 2004/38 artikli 13 lõike 2 grammatilise, süstemaatilise ja teleoloogilise tõlgendusega oleks vastuolus, kui tõlgendada direktiivi 2004/38 artikli 13 lõike 2 esimese lõigu punkti c nii, et kolmanda riigi kodanik võib tugineda sellest sättest tulenevale õigusele, kui tema abikaasa, kes on liidu kodanik, ei ole direktiivi 2004/38 artikli 7 lõike 1 kohaselt elanud vastuvõtvas liikmesriigis mitte kuni abielulahutuse menetluse algatamiseni, vaid kõige kauem kuni kuupäevani, mil leidis aset koduvägivald.

50 Järelikult sellisel juhul nagu põhikohtuasjas, kui kolmanda riigi kodanik on abielu ajal langenud koduvägivalla ohvriks, mille toimepanijaks oli liidu kodanik, kellest ta on lahutatud, peab liidu kodanik vastavalt direktiivi 2004/38 artikli 7 lõikele 1 elama vastuvõtvas liikmesriigis kuni lahutusmenetluse algatamiseni, et kolmanda riigi kodanikul oleks õigus tugineda direktiivi artikli 13 lõike 2 esimese lõigu punktile c.

51 Eeltoodud kaalutlusi arvestades peab esimesele küsimusele vastama, et direktiivi 2004/38 artikli 13 lõike 2 esimese lõigu punkti c tuleb tõlgendada nii, et kolmanda riigi kodanik, kes on lahutatud liidu kodanikust, kelle koduvägivalla all ta abielu ajal kannatas, ei saa tugineda vastuvõtvas liikmesriigis elamisõiguse säilitamisele selle sätte alusel, kui abielulahutus on toimunud pärast liidu kodanikust abikaasa lahkumist sellest liikmesriigist.

Neljas küsimus

52 Neljanda küsimusega, mida tuleb teisena analüüsida, palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas määruse nr 1612/68 artiklit 12 tuleb tõlgendada nii, et lapsel ja tema vanemal, kes on kolmanda riigi kodanik ja kellel on lapse suhtes ainuhooldusõigus, on selle sätte alusel elamisõigus

vastuvõtvas liikmesriigis sellises olukorras nagu põhikohtuasjas, kus teine vanem on liidu kodanik ja on selles liikmesriigis töötanud, kuid on lakanud elamast vastuvõtvas liikmesriigis enne, kui laps selles riigis oma haridusteed alustab.

53 Määruse nr 1612/68 artikli 12 kohaselt võetakse teise liikmesriigi territooriumil töötava või töötanud liikmesriigi kodaniku lapsi, kes elavad selle riigi territooriumil, selle riigi üldhariduskooli, töö käigus toimuva väljaõppe kursustele ja kutseõppekursustele samadel tingimustel kui selle liikmesriigi kodanikke.

54 Sellel sättel põhinev võõrtöötajate laste õigus haridusele vastuvõtvas liikmesriigis sõltub asjaolust, kas laps on eelnevalt asunud vastuvõtvasse liikmesriiki elama, ning järelikult võivad lapsed, kes on asunud vastuvõtvasse liikmesriiki elama võõrtöötaja perekonnaliikmetena, ja võõrtöötaja lapsed, kes elavad sünnist saadik liikmesriigis, kus nende isa või ema töötab või töötas, tugineda vastuvõtvas liikmesriigis sellele õigusele (vt selle kohta kohtuotsus, 23.2.2010, Teixeira, C-480/08, EU:C:2010:83, punkt 45).

55 Määruse nr 1612/68 artikli 12 eesmärk on eelkõige kindlustada, et liikmesriigi kodanikust töötaja lapsed saaksid ka siis, kui lapsevanem ei tööta enam vastuvõtvas liikmesriigis, käia koolis ja vajaduse korral ka lõpetada kooli selles riigis (kohtuotsus, 23.2.2010, Teixeira, C-480/08, EU:C:2010:83, punkt 51).

56 Nagu nähtub määruse nr 1612/68 artikli 12 sõnastusest, ei piirdu see õigus aktiivsete võõrtöötajate lastega, vaid on kohaldatav ka endiste võõrtöötajate lastele. Sellest järeldub, et hariduse kättesaadavusega seonduv laste õigus võrdsele kohtlemisele ei sõltu asjaolust, et nende isa või ema säilitab vastuvõtvas liikmesriigis võõrtöötaja staatuse (vt selle kohta kohtuotsus, 23.2.2010, Teixeira, C-480/08, EU:C:2010:83, punkt 50).

57 Euroopa Kohus on otsustanud, et õigus, mis on lastele tuletatav määruse nr 1612/68 artiklist 12, ei ole seatud sõltuvusse nende vanemate elamisõigusest vastuvõtvas liikmesriigis, kuna see säte nõuab üksnes, et laps oleks liikmesriigis elanud oma vanematega või ühega neist ajal, mil vähemalt üks tema vanematest elab seal töötaja staatuses (vt selle kohta kohtuotsus, 23.2.2010, Ibrahim ja Secretary of State for the Home Department, C-310/08, EU:C:2010:80, punkt 40).

58 Selle tunnustamine, et endiste võõrtöötajate lapsed võivad jätkata oma õpinguid vastuvõtvas liikmesriigis ka siis, kui nende vanemad seal enam ei ela, tähendab lastele sellise elamisõiguse andmist, mis ei sõltu nende vanematele antud elamisõigusest; sellise õiguse alus on nimetatud artikkel 12 (kohtuotsus, 23.2.2010, Ibrahim ja Secretary of State for the Home Department, C-310/08, EU:C:2010:80, punkt 41).

59 Euroopa Kohtu praktikast nähtub seega, et määruse nr 1612/68 artikli 12 kohaselt ei ole lapsel selles sättes ette nähtud õiguse tekkimiseks nõutav, et lapsevanem, kes on endine võõrtöötaja, elaks vastuvõtvas liikmesriigis veel kuupäeval, mil laps alustab oma haridusteed või õpinguid, või et see vanem jätkaks lapse hariduse omandamise või õpingute läbimise ajal vastuvõtvas liikmesriigis elamist.

60 Antud juhul nähtub eelotsusetaotlusest, et põhikohtuasja kaebaja abikaasa KA elas Ühendkuningriigis kui töötaja või füüsilisest isikust ettevõtja alates kuupäevast, mil abielupaar sellesse liikmesriiki tuli, kuni KA Ühendkuningriigist lahkumise kuupäevani, st 2004. aasta märtsist kuni 2006. aasta detsembrini.

61 Veel nähtub eelotsusetaotlusest, et abielupaari lapsed MA ja IA on sündinud Ühendkuningriigis ja elavad seal sünnist saadik.

62 Endise võõrtöötaja lastena, kes elavad sünnist saadik liikmesriigis, kus nende isa töötas, vastavad MA ja IA tingimustele, mis peavad olema määruse nr 1612/68 artiklile 12 tuginemiseks täidetud.

63 Järelikult on sellises olukorras nagu põhikohtuasjas endise võõrtöötaja lapsel, kes elab vastuvõtvas liikmesriigis sünnist saadik, määruse nr 1612/68 artikli 12 alusel õigus alustada või jätkata õpinguid selles liikmesriigis ning järelikult ka elamisõigus selle sätte alusel. Seejuures ei ole mingit tähtsust asjaolul, kas endisest võõrtöötajast lapsevanem elab või mitte selles liikmesriigis kuupäeval, mil laps alustab oma haridusteed.

64 Vastavalt Euroopa Kohtu praktikale tuleneb õigusest haridusele võõrtöötaja või endise võõrtöötaja lapse iseseisev elamisõigus, kui see laps soovib jätkata õppimist vastuvõtvas liikmesriigis, ning ühtlasi seda last tegelikult hooldava vanema elamisõigus, mis on seotud lapse elamisõigusega (kohtuotsus, 13.6.2013, Hadj Ahmed, C-45/12, EU:C:2013:390, punkt 46).

65 Niisuguses olukorras nagu põhikohtuasjas, kus lastel on määruse nr 1612/68 artikli 12 alusel õigus jätkata kooliskäimist vastuvõtvas liikmesriigis, samas kui neid hooldav vanem võib kaotada oma elamisõiguse, võib see, kui sel vanemal keelatakse elamine vastuvõtvas liikmesriigis laste kooliskäimise ajal, võtta lastelt neile liidu seadusandja poolt antud õiguse (vt selle kohta kohtuotsus, 17.9.2002, Baumbast ja R, C-413/99, EU:C:2002:493, punkt 71).

66 Antud juhul nähtub eelotsusetaotlusest, et NA on saanud oma laste suhtes ainuhooldusõiguse.

67 Järelikult on NA-l kui vanemal, kes MA-d ja IA-d tegelikult hooldab, samuti määruse nr 1612/68 artikli 12 alusel elamisõigus.

68 Eeltoodud kaalutlusi arvestades peab neljandale küsimusele vastama, et määruse nr 1612/68 artiklit 12 tuleb tõlgendada nii, et lapsel ja tema vanemal, kes on kolmanda riigi kodanik ja kellel on lapse suhtes ainuhooldusõigus, on selle sätte alusel elamisõigus vastuvõtvas liikmesriigis sellises olukorras nagu põhikohtuasjas, kus teine vanem on liidu kodanik ja on selles liikmesriigis töötanud, kuid on lakanud elamast vastuvõtvas liikmesriigis enne, kui laps selles riigis oma haridusteed alustab.

Teine ja kolmas küsimus

69 Teise ja kolmanda küsimusega, mida tuleb koos analüüsida, palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas ELTL artiklit 20 ja/või artiklit 21 tuleb tõlgendada nii, et need annavad vastuvõtvas liikmesriigis elamise õiguse nii alaealisele liidu kodanikule, kes elab sünnist saadik selles liikmesriigis, mille kodanik ta ei ole, kui ka tema vanemale, kes on kolmanda riigi kodanik ja kellel on ainuhooldusõigus selle alaealise kodaniku suhtes, juhul kui asjaomastel isikutel on selles liikmesriigis elamise õigus siseriikliku õiguse või rahvusvahelise õiguse alusel.

70 Kõigepealt olgu meenutatud, et Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt annab ELTL artikkel 20 igale isikule, kellel on mõne liikmesriigi kodakondsus, liidu kodaniku staatuse, mis on liikmesriikide kodanike põhistaatus (vt kohtuotsused, 20.9.2001, Grzelczyk, C-184/99, EU:C:2001:458, punkt 31, ning 8.3.2011, Ruiz Zambrano, C-34/09, EU:C:2011:124, punkt 41 ja seal viidatud kohtupraktika).

71 Sellest lähtudes on Euroopa Kohus otsustanud, et ELTL artikliga 20 on vastuolus siseriiklikud meetmed, mille tagajärjel jäävad liidu kodanikud ilma võimalusest kasutada reaalselt põhilisi õigusi, mida liidu kodaniku staatus neile annab (kohtuotsus, 8.3.2011, Ruiz Zambrano, C-34/09, EU:C:2011:124, punkt 42).

72 Liidu kodakondsusest tulenevate põhiliste õiguste kasutamise võimalusest ilmajäämise kriteerium on väga eriline, kuivõrd see seondub olukordadega, kus hoolimata sellest, et kolmandate riikide kodanike elamisõigust käsitlev teisene õigus ei ole kohaldatav, ei saa erandkorras keelduda andmast elamisõigust kolmanda riigi kodanikule, kes on liikmesriigi kodaniku pereliige, kuna muidu kaotaks liikmesriigi kodanikule kuuluv liidu kodakondsus oma kasuliku mõju, kui sellise keeldumise tagajärjel peaks liidu

kodanik tegelikult lahkuma kogu liidu territooriumilt, mille tagajärjel jääks liidu kodanik ilma võimalusest kasutada reaalselt põhilisi õigusi, mida liidu kodanikuks olemise staatus talle annab (vt kohtuotsus, 15.11.2011, Dereci jt, C-256/11, EU:C:2011:734, punktid 66 ja 67).

73 Niisuguse olukorra puhul nagu põhikohtuasjas on vaja kõigepealt võtta arvesse seda, et nii põhikohtuasja kaebajal kui ka tema tütardel on õigus elada Ühendkuningriigis määruse nr 1612/68 artikli 12 alusel, nagu käesoleva otsuse punktis 68 tõdetud.

74 Esimene tingimus, millest sõltub võimalus nõuda vastuvõtvas liikmesriigis elamisõigust ELTL artikli 20 alusel, nagu Euroopa Kohus on seda tõlgendanud 8. märtsi 2011. aasta kohtuotsuses Ruiz Zambrano (C-34/09, EU:C:2011:124), st et asjaomasel isikul ei oleks selles liikmesriigis elamisõigust liidu teisese õiguse alusel, ei ole antud juhul täidetud.

75 Seoses ELTL artikliga 21 olgu meenutatud, et selle sätte alusel on igal liidu kodanikul õigus elada liikmesriikide territooriumil, „kui aluslepingutega ja nende rakendamiseks võetud meetmetega kehtestatud piirangutest ja tingimustest ei tulene teisiti“.

76 Eeskätt on niisugusteks piiranguteks direktiivi 2004/38 artikli 7 lõikes 1 sätestatud piirangud, sealhulgas direktiivi artikli 7 lõike 1 punktis b ette nähtud tingimus, et tal oleks piisavalt vahendeid, et mitte koormata oma elamisperioodi ajal vastuvõtva liikmesriigi sotsiaalabisüsteemi, ja üldine ravikindlustus.

77 Euroopa Kohus on sellega seoses leidnud, et nimetatud sättes kasutatud sõnastust „on piisavalt vahendeid“ tuleb tõlgendada nii, et piisab, kui liikmesriigi kodanikul on niisugused vahendid, ilma et see säte sisaldaks vähimatki nõuet vahendite päritolu suhtes, kusjuures need vahendid võib tagada muu hulgas kolmanda riigi kodanik (kohtuotsus, 16.7.2015, Singh jt, C 218/14, EU:C:2015:476, punkt 74).

78 Sellest järeldub, et kui MA ja IA vastavad direktiivis, eelkõige artikli 7 lõikes 1 sätestatud tingimustele kas ise või ema kaudu – mida tuleb kontrollida eelotsusetaotluse esitanud kohtul –, võib neil olla Ühendkuningriigis elamise õigus ELTL artikli 21 ja direktiivi 2004/38 alusel.

79 Euroopa Kohus on otsustanud, et kui ELTL artikkel 21 ja direktiiv 2004/38 annavad elamisõiguse vastuvõtvas liikmesriigis väikelapsele, kes on teise liikmesriigi kodanik ja vastab selle direktiivi artikli 7 lõike 1 punktis b sätestatud tingimustele, lubavad need samad õigusnormid kõnealuse kodaniku vanemal, kes teda tegelikult hooldab, elada koos temaga vastuvõtvas liikmesriigis (vt kohtuotsus, 10.10.2013, Alokpa ja Moudoulou, C86/12, EU:C:2013:645, punkt 29).

80 Euroopa Kohus on leidnud, et kui lapsevanemale, kes on liikmesriigi või kolmanda riigi kodanik ning ELTL artikli 21 ja direktiivi 2004/38 alusel elamisõigust omava alaealise liidu kodaniku tegelik hooldaja, ei anta luba elada koos kõnealuse liidu kodanikuga vastuvõtvas liikmesriigis, siis muutub lapse elamisõiguse kasutamine võimatuks, kuna väikelaps saab elamisõigust kasutada vaid eeldusel, et temaga võib kaasas olla teda hooldav isik, kellel peab olema järelikult õigus elada vastuvõtvas liikmesriigis koos lapsega kõnealuse elamisperioodi vältel (vt kohtuotsused, 19.10.2004, Zhu ja Chen, C-200/02, EU:C:2004:639, punkt 45, ning 10.10.2013, Alokpa ja Moudoulou, C-86/12,EU:C:2013:645, punkt 28).

81 Eeltoodud kaalutlusi arvestades peab teisele ja kolmandale küsimusele vastama järgmiselt:

— ELTL artiklit 20 tuleb tõlgendada nii, et see ei anna vastuvõtvas liikmesriigis elamise õigust alaealisele liidu kodanikule, kes elab sünnist saadik selles liikmesriigis, mille kodanik ta ei ole, ega tema vanemale, kes on kolmanda riigi kodanik ja kellel on ainuhooldusõigus selle alaealise kodaniku suhtes, juhul kui neil on selles liikmesriigis elamise õigus liidu teisese õiguse sätte alusel.

— ELTL artiklit 21 tuleb tõlgendada nii, et see annab kõnesolevale alaealisele liidu kodanikule õiguse elada vastuvõtvas liikmesriigis, kui ta vastab direktiivi 2004/38 artikli 7 lõikes 1 sätestatud tingimustele, mida peab kontrollima eelotsusetaotluse esitanud kohus. Kui see nii on, lubab see säte liidu kodaniku vanemal, kes teda tegelikult hooldab, elada koos temaga vastuvõtvas liikmesriigis.

Kohtukulud

82 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse siseriiklik kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (esimene koda) otsustab:

1. **Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2004. aasta direktiivi 2004/38/EÜ, mis käsitleb Euroopa Liidu kodanike ja nende pereliikmete õigust liikuda ja elada vabalt liikmesriikide territooriumil ning millega muudetakse määrust (EMÜ) nr 1612/68 ja tunnistatakse kehtetuks direktiivid 64/221/EMÜ, 68/360/EMÜ, 72/194/EMÜ, 73/148/EMÜ, 75/34/EMÜ, 75/35/EMÜ, 90/364/EMÜ, 90/365/EMÜ ja 93/96/EMÜ, artikli 13 lõike 2 esimese lõigu punkti c tuleb tõlgendada nii, et kolmanda riigi kodanik, kes on lahutatud liidu kodanikust, kelle koduvägivalla all ta abielu ajal kannatas, ei saa tugineda vastuvõtvas liikmesriigis elamisõiguse säilitamisele selle sätte alusel, kui abielulahutus on toimunud pärast liidu kodanikust abikaasa lahkumist sellest liikmesriigist.**

2. **Nõukogu 15. oktoobri 1968. aasta määruse (EMÜ) nr 1612/68 töötajate liikumisvabaduse kohta ühenduse piires artiklit 12 tuleb tõlgendada nii, et lapsel ja tema vanemal, kes on kolmanda riigi kodanik ja kellel on lapse suhtes ainuhooldusõigus, on selle sätte alusel elamisõigus vastuvõtvas liikmesriigis sellises olukorras nagu põhikohtuasjas, kus teine vanem on liidu kodanik ja on selles liikmesriigis töötanud, kuid on lakanud elamast vastuvõtvas liikmesriigis enne, kui laps selles riigis oma haridusteed alustab.**

3. **ELTL artiklit 20 tuleb tõlgendada nii, et see ei anna vastuvõtvas liikmesriigis elamise õigust alaealisele liidu kodanikule, kes elab sünnist saadik selles liikmesriigis, mille kodanik ta ei ole, ega tema vanemale, kes on kolmanda riigi kodanik ja kellel on ainuhooldusõigus selle alaealise kodaniku suhtes, juhul kui neil on selles liikmesriigis elamise õigus liidu teisese õiguse sätte alusel.**

   ELTL artiklit 21 tuleb tõlgendada nii, et see annab kõnesolevale alaealisele liidu kodanikule õiguse elada vastuvõtvas liikmesriigis, kui ta vastab direktiivi 2004/38 artikli 7 lõikes 1 sätestatud tingimustele, mida peab kontrollima eelotsusetaotluse esitanud kohus. Kui see nii on, lubab see säte liidu kodaniku vanemal, kes teda tegelikult hooldab, elada koos temaga vastuvõtvas liikmesriigis.

Allkirjad